سمکۆی شکاک،
لەنێوان تانە و توانجی خوێندەواری خۆیی و،
رق وبێزاریی داگیرکەرانی کوردستان!

نووسینی: سیروان کاوسی

داگیرکەران و دوژمنانی گەلی کورد، جگە لە تالآنکردنی سامان و بەروبووی سەرزەوی و کان و کانزاکانی کوردستان و، هەوڵی بەردەوام بۆ ژێنۆسایدکردنی رەگەزی و ئابووری و فەرهەنگیی کورد، هەروەها تێکۆشیون بۆ شکاندنی کەسایەتی و سووکایەتیپێکردن بە رێبەرانی کلاسیکی کورد، بەتایبەتیی ئەو سەرکردانەی کە، بە باوەڕ و هەستێکی پاک و نیشتمانپەروەرانەوە، هەوڵی رزگارکردنی گەلی کوردیان داوە و، بەرەنگاری سیاسەتی دزێو و نامرۆڤانەی داگیرکەران بوونەتەوە. مەبەستی سەرەکیی داگیرکەران، لە پرۆپاگەندەکردن دژی رێبەرانی نەتەوەیی و ئازادیخوازی کورد ئەوە بووە، لەلایەک مێژوویەکی ناڕاست و پڕ لە درۆ، بۆ وەچەکانی داهاتووی خۆیان جێبێڵن و، راستیی رووداوەکانیان لێ بشارنەوە، لەلایەکی دیکەشەوە، بڵاوکردنەوەیان لەنێو کورددا، ببێتە هۆی ئەوە کە کورد بڕوای بە سەرکردەی خۆی نەمێنێ و، رێبەرەکانی خۆی بە کەسانێکی نەشارەزا و دواکەوتوو بێتە بەرچاو، کە هیچ شتێکیان لەبارەی سیستەمی دەوڵەتداری و دیپلۆماسی و سیاسەتی نێودەوڵەتییەوە نەزانیوە و، گەلی کورد و دراوسێکانی کوردیان تووشی شەڕ و خوێنڕشتن کردووە. ئەوجا گەلێکی وا، کە سەرکردە و رێبەری وا نەزان و خوێنڕێژی لێهەڵبکەوێت، نیشانەی ئەوەیە کە ئاستی هۆشیاری و تێگەیشتوویی فەرهەنگی و کۆمەڵایەتی و سیاسیی نزمە و، نەگەیشتووەتە ئاستێک بتوانی خۆی ببات بەڕێوە، رێگەچارەش ئەوەیە، گەلی کورد، لەلایەن گەلانی زانا و دیمۆکرات و ئاشتیخواز و خاوەن شارستانییەتی وەک فارس و ترک و عەرەب ببرێت بەڕێوە. گەلێک مخابن، ئەو پرۆپاگەندە و، درۆ و بوختانکردنانەی داگیرکەران،بەرادەیەکی زۆر کاریان کردبووە سەر سیاسەتکار و خوێندەواری کوردەواری و، ئێستاش پاش تێپەڕبوونی دەیان ساڵ، هێشتا ئەو بیرە چەوتە لە مێشکی هەندێکدا ماوە و، گەلێک جار گوێبیستی، سووکایەتیکردن دەبین بە سەرکردە و نیشتمانپەروەرانی گەورە و زانای وەک شێخ مەحموودی نەمر و، پێشەوا قازی و سمکۆی شکاک و...هتد. هەرووەک لەم دووایییانەدا، کابرایەکی رەگەزپەرستی ئازەری بەنێوی "دوکتۆر عەلیڕەزا ئەمیر نەزمی ئەفشار" کە گوایە سەرۆکی

"کۆمیسیۆنی دیپلۆماتیکی ئازەربایجانیشه"، نامەیەکی نووسیوه بۆ ڕێزدار کاک مستەفای هێجری سکرتێری حیزبی دیمۆکراتی کوردستان و، لەنامەکەیدا، گەلێک جنێو و سووکایەتیی بە سمکۆی شکاک و، سەربەخۆییخوازانی کورد کردووه و، هێرشی کردووەته سەر پێ کێ کێ و، پژاک و، گاڵتەی بە ئاڵای کورستان و، نەخشەی کوردستان کردووه. بەڵام کاک مستەفا هێجری کە ئەوڕۆکە خۆی بە جێنشین و درێژەدەری ئامانجەکانی پێشەوا قازی دادەنێت، لەباتی ئەوەی بەرپەرچی قسەکانی کابرای ڕەگەزپەرستی ئازەری بداتەوه، پشتی قسەکانی گرتووه و، کابرای ئازەری بە دۆستی خۆشەویستی خۆی و، بە کەسێکی بەتۆره و زانا و، خاوەن هەڵوێست نێوی هێناوه و، پشتگیریی لە قسەکانی کردووه، کە ئەوه جێگەی سەرسووڕمان و، داخێکی گرانه.

هەروەها، میدیای کوردی، کە دەبوو ئەوڕۆکە، بەشێک لە بەرنامەکانی،ئاشکراکردنی ڕووی ڕاستینەی کەسایەتی و، ئامانج و خەباتی ناوداران و سەرکردەکانی کلاسیکی کورد بوایه و، هەوڵی ناساندنی مێژووی خەباتی ڕزگاریخوازانەی گەلەکەی بدایه، بۆ ئەوەی بەڕێگەی میدیاوه، گەلی کورد لەمێژووی ڕاستینەی خۆی ئاگاداربێت، کە ئەوەش لە پەرەسەندنی بیروباوەڕی نەتەوەییدا کارکردی بەرچاوی هەیه، زۆر بەداخەوه، دەبینین، هەموو کاتێکیان تەرخان کردووه بۆ پرۆپاگەندەی حیزبی و، بەشان و باهۆهەڵدانی سەرکردەی حیزبەکەی خۆیان.

یەکێک لە سەرکردەکانی گەورەی کورد، کە هێندە دۆژمنانی کورد لەسەری نووسیویانه، بەداخەوه نیو هێندە نەتەوەکەی خۆی باسی نەکردووه و، نایکا و، گەلەکەی خۆی لەژیان و خەبات و بیروباوەڕی بێئاگایه، سمکۆی شکاکه.

لێرەدا ئەم چەند لاپەڕەیه لە ژیان وتێکۆشینی سمکۆی شکاک – شۆڕەسوارەی ڕێگەی پیرۆزی سەربەخۆیی کوردستان دەخەمه بەر سەرنجی ئێوەی هێژا و، نیشتمانپەروەری کورد، بەوهیوایەی لەداهاتوودا، کەسانێکی لەمن شارەزاتر و، قەڵەم بەبڕشتتر، هەوڵبدەن لێکۆڵینەوەیەکی تێروتەسەلتر و بابەتانەتر پێشکێشی گەلەکەیان بکەن. هەروەها ئەمە ببێتە هاندەرێک بۆ ساخکردنەوه و، نووسینەوەی ژیان و خەباتی هەموو سەرکردەکانی کلاسیکی کورد. چۆنکە داگیرکەرانی کورستان، مێژووی ڕاستینەی کوردیان، بە پێی ئامانج و سیاسەتی داگیرکەرانەیان شێواندووه و، تێکیانداوه، لەبەر ئەوه ئەرکی نووسەر و ڕۆشنبیرانی کوردە، هەوڵبدەن بۆ توێژینەوه و، نووسینەوەی مێژووی گەلەکەیان بەهەموو تەوەر و لایەنەکانییەوه، تا لەداهاتوودا ببنە وانەی نێو پەرتۆکی قوتابخانه و خوێندنگەکان، لە کوردستانێکی ئازاد و سەربەخۆدا.

سمکۆی شکاک کوڕی حەمە ئاغای سەرۆکی عەشیرەتی شکاک بوو. عەشیرەتی شکاک لە دووتیرەی "عەبدوویی" و "مەمدوویی" پێکهاتوون و، شوێنی نیشتەجێبوونیان دەکەوێته

بەشی سەرووی گۆلی "ورمێ" لەرۆژهەلاتی کوردستان. پاش مردنی حەمە ئاغا، برای گەورەی سمکۆ بەنێوی جەعفەر ئاغا، دەبێتە سەرۆکی هۆزی شکاک.

عەشیرەتی شکاک لەنێوچەکەی خۆیدا ملی بۆ هیچ هۆز و دەسەلاتیک دانەدەخست. ئەوەش وایکردبوو عەشیرەتە کوردەکان و، تەنانەت ولاتانی دەوروبەریش، بەچاوێکی دیکە لێیبڕوانن. سالی ١٩٠٤ی زاینی، لەسەر داوای نیکۆلای دووەم – ئیمپراتۆری رووسیای تزاری، جەعفەر ئاغا و عەبدولڕەزاق بەدر خان و سەی تەهای شەمدینان سەردانی رووسیایان کرد. سەردانەکەی جەعفەر ئاغا، حکوومەتی قاجارەکانی ئێرانی خستە دلەڕاوکە و پەژارەوە. ئەوە بوو، سالی ١٩٠٧ی زاینی، "نزامولسەلتەنە" سەرۆکوەزیرانی ئێران، بەنێوی وتوویژ سەبارەت بە ئاسایش و هێمنی نێوچەکە، جەعفەرئاغای بانگێشتی شاری تەورێز کرد، بەلام کاتێ جەعفەر ئاغا و چەکدارەکانی دەگەنە شوێنی دیاریکراو، لەهەموو لایەکەوە دەدرێنە بەر دەسڕێژی گولله و دەیانکوژن.

کوژرانی جەعفەر ئاغا و پاسەوانەکانی بە نەخشە و پیلانی کاربەدەستانی ئێرانی، شۆرشێک لە مێشکی سمکۆدا بەرپا دەکا و، ئەو بیرە لای چەکەرە دەکا، کە نابێ، بەوادە و بەلێنی داگیرکەران باوەڕ بکا، تاکە رێگەیەک لەبەردەم کورددا هەبێت، ئەوەیە خەبات بکا و تێبکۆشێ بۆ رزگارکردنی کوردستان و، دامەزراندنی دەولەتی کوردیی.

لەو کاتەدا، رووداوێکی سەرنجڕاکێش روودەدات کە ئەویش لەداوخستنی زانا و نیشتمانپەروەری کورد، عەبدولڕەزاق بەدرخان دەبێ لەلایەن هێزێکی عوسمانییەوە. عەبدولڕەزاق بەدرخان، بەهۆی زەخت و گوشاری رژێمی عوسمانی، لە ترکییا رادەکا و، پاش ماوەیەک لە شاری تەورێز – نێوەندی ئازەربایجان دەگیرسێتەوە. بەدرخان، لە تەورێز، دیسان دەستدەکات بە چالاکی سیاسی و رۆشنبیری و، بلاوکردنەوەی بیروباوەڕی کوردایەتیی. دەولەتی عوسمانی، لەسالی ١٩١٢ی زاینی، هێزێکی چەکدار دەنێرێت بۆ گرتنی بەدرخان و، هێنانەوەی بۆ ترکیا. دیارە، ئەو پلانە بە رەزامەندیی رژێمی ئێران ئەنجامدەدرێت. چەکدارە ترکەکان دەگەنە تەورێز و عەبدولڕەزاق بەدرخان دەگرن و، کوت و زنجیری دەکەن و، رێگەی گەڕانەوە دەگرنەبەر. کاتێ دەگەنە نێو خاکی رۆژهەلاتی کوردستان و، لەنیوچەی بندەسەلاتی عەشیرەتی شکاک نێزیک دەبنەوە، سمکۆ لە چۆنێتیی رووداوەکەی بەدرخان ئاگادار دەبێ،لەگەل ژمارەیەک چەکداری عەشیرەتەکەی هەلدەکوتنەسەر هێزی ترک و، چەندین کەسیان لێدەکوژن و، ئەوانی دیکەشیان چەک دەکەن و، بەدرخانیش رزگار دەکەن. سمکۆ فەرمانی کوشتنی چەکدارە ترکەکان دەدات، بەلام بەدرخان رێلێدەگرێ و، دەبێتە تکاکار و، دەلێ، ئەمانە سەربازی ئاسایی و بێتاوانن. سمکۆ وازیان لێدێنێ و، رێگەیان دەدەن بەرەو ولاتی خۆیان بگەڕێنەوە (١*).

لەگەڵ تێکشکانی سوپای عوسمانی، لەبەرامبەر هێزی هاوپەیمانان لەساڵی ١٩١٨ی زاینی، سمکۆ، بارودۆخەکە بە هەل و دەرفەت دەزانێ و، لەماوەیەکی کەمدا، سەرتاسەری نێوچەکانی دەوروبەری "ستانی ورمێ" لەهێزی عوسمانی و ئێران پاک دەکاتەوە و، دەیخاتە ژێر فەرمانی خۆیەوە.

لەسەروبەندی جەنگی جیهانیی یەکەم و، پاش تەواوبوونی جەنگیش، حکوومەتی بنەماڵەی قاجاریی لەئێران، لەهەموو روویەکەوە لاواز بوو. لەکۆتایی ساڵانی ١٩١٤ تا ١٩٢١ی زاینی، هەموو سوپای ئێران بریتیبوو لە ١٢٠٠٠ (دوانزە هەزار) ژاندارم و ٧٠٠٠ (حەوت هەزار) قەزاق. لەشکری قەزاق لەژێر کۆنترۆڵ و فەرماندەیەتیی ئەفسەرانی رووس دا بوون و، دەوڵەتی رووس جیرە و خواردەمەنیی سوپای ئێرانی دابین دەکرد. حکوومەتی ئێران، کە بە هاوبەشی رووس و ئینگلیز دەچوو بەڕێوە، لە ئەنجامی پیلانێکی سێ قۆڵی و، بە مەبەستی پێشگرتن لە بڵاوبوونەوەی دەسەلاتی زیاتری سمکۆ، داوێکیان بۆ نایەوە و، بۆمبایەکیان لە نێو نامەیەکدا نارد بۆی. بومباکە تەقییەوە و یەکێک لە براکانی سمکۆی بەر کەوت و شەهید کرا، بەڵام سمکۆ خۆی لە پیلانەکە رزگاری بوو.

هاوینی ساڵی ١٩١٩، سمکۆ هێرشی بردە سەر شاری "ورمێ" و رزگاری کرد.

ساڵی ١٩٢١ هێزێکی زۆر لەتارانەوە، بەمەبەستی پشتیوانیکردنی هێزەکانی ئێران لەنێوچەکە، گەیشتە شاری تەورێز. هێشتا سوپای ئێران لە تەورێزەوە بەرەو کوردستان رێنەکەوتبوون کە سمکۆ فەرمانی گرتنی شاری مەهابادی دەرکرد. رۆژی ٦ی ئۆکتۆبەری ساڵی ١٩٢١، هێزەکانی کورد شاری مەهابادیان گەمارۆدا. ئێران تیپێکی ٥٥٠ (پێنسەت و پەنجا) کەسی ژاندار و سەربازیان لە مەهاباد مۆڵدابوو. پاش چەند رۆژ گەمارۆدانی شار، لە ئەنجامی شەویخوێن و هێرشی خێرای هێزەکانی سمکۆ، سەنگەرەکانی چەکدارانی ئێران، یەک لەدواییەک گیران و، توانای بەرگریکردنیان نەما. لە ئاکامدا سەت و پەنجا ئەفسەر و سەربازی ئێرانی کوژران و، چوارسەت کەسی دیکەشیان لێ بەدیل گیرا.

دوابەدوای داگیرکردنی مەهاباد لەلایەن سمکۆوە، ئەفسەرێکی سوێدی بەنیوی "لاند بێرگ"، فەرماندەیەتیی هێرشێکی تازەی پێسپێردرا. لەشکری لاند بێرگ، ملی رێگەی گرتەبەر و، لەنێوچەکانی رزگارکراوی کوردستان نێزیک بووەوە. سمکۆ، هێزێکی ٢٠٠٠ کەسیی کۆکردەوە و، بەرنامەی تێکشکانی لەشکری ئێران بە فەرماندەیەتیی ئەفسەری سوێدی داڕشت. لەهێرشێکی خێرا و لەنەکاوی هێزی چەکداری کوردستاندا، بە سەتان چەکداری ئێرانی کوژران و، پاشماوەی هێزەکەشیان هەڵاتن و لەنێوچەکە دوور کەوتنەوە. شایانی باسە، لەو شەڕانەدا فەرماندەی هێزی ئازەرییەکان، " سام خانی ئەمیر ئەرشەد" بوو. ئەمیر ئەرشەد برای "زەرغام"، فەرماندەی سوپای ئازەرییەکان و، ئەو کەسە بوو کە لە شاری تەورێز بە داڕشتنی پیلان، جەعفەر ئاغا، برا گەورەی سمکۆی کوشتبوو. سام

خانی ئەمیر ئەرشەد، بەدەستی سمکۆ کوژرا و، بەوجۆرە تۆڵەی خۆی لە زەرغامی دوژمن بە کورد و بکوژی براکەی، سەندەوە.

هێزەکانی ئێران لەبەرامبەر هێزەکانی سمکۆدا، پەیتا پەیتا تووشی شکست دەبوون و، شار و نێوچەیەکی زیاتری کوردستان ئازاد دەکرا و، دەکەوتەژێر دەسەڵاتی سمکۆوە.

فەرماندەکانی ئێران، جارێکی دیکە، هێزوتوانای خۆیان تاقیکردەوە و هێرشیان هێنایەوە. لەدوو نەبەردی گەورە و خوێناویدا کە لە "ئەزدیکان" و "قەرەتەپە" روویاندا، هێزەکانی ئێران تێکشکان و، بەرەو شاری خۆی هەڵاتن، بەڵام هێزی کوردستان بەردەوامبوون لە هێرشیان و، لە سەرەتای دیسەمبەری ساڵی ١٩٢١ی زاینی، سەرکەوتووانە چوونە نێو شاری "خۆی" و ئەو شارەی کوردستانیش لە هێزەکانی داگیرکەری ئێرانی پاک کرایەوە.

رێز و خۆشەویستیی خەڵکی کورد بەرامبەر بە سمکۆ، بەرادەیەکی زۆر پەرەی سەند. تەواوی سەرۆک هۆز و عەشیرەتەکانی کوردستان، بەتایبەتیی لە رۆژهەڵاتی کوردستان، سەریان بۆ نەوی کرد و، سمکۆیان بە سەرۆک و رێبەری خۆیان دەزانی. هەرلە سنووری باکووری کوردستان – لە ماکۆ وە تاکو بانە و مەریوان، بەدرێژایی سەتان کیلۆمەتر، لەژێر دەستی هێزەکانی داگیرکەری ئێران پاک کرایەوە.

سمکۆ لە گەرمەی سەرکەوتنەکانیدا، نامەیەک بۆ فەرماندەی هێزەکانی ئێران لە ئازەربایجان، بەنێوی زەفەرولدەولە دەنووسێ و، تێیدا دەڵێت:

"ئێوە ببینن، نەتەوەکانی بچووکی جیهان کە ژمارەیان لە نەتەوەی کورد زۆر کەمترە، چلۆن توانییان مافی خۆیان لە وڵاتانی گەورەی وەک ئەڵمان بستێنن و، بە سەربەخۆیی بگەن. ئەگەر نەتەوەی کوردیش نەتوانێ مافی خۆی لە ئێران بستێنێت، مردنی لە بندەستی و کۆیلەتی پێ باشترە".

سمکۆ هەروەها لەوەرامی پرسیاری "جەنەراڵ مستەفا پاشا"، نوێنەری مەڵبەندە کوردییەکانی شاری ئەستەمۆڵ دا دەڵێت:

"لەبارودۆخی ئێستەدا، من رێبەرێتیی بزووتنەوەکە دەکەم و، رێکخراو و کۆڕێکی سیاسیی تایبەتمان نییە. کاری گرنگ و سەرەکیمان رزگارکردنی کوردستانە. کاتێ بە ئازادی گەیشتین و، کوردستان رزگار بوو، گرنگ نییە چ کەسێک دەبێتە سەرۆکی کوردستان. من خۆم لەوبارەوە، بیری سەرۆکایەتی و دەسەڵاتخوازیم نییە، سەبارەت بە "ئاڵا" کە پرسیارتان کرد، بەباوەری من، کاتێ کوردستان رزگار بوو دەتوانین ئەوکات بیر لە ئالایەکیش بکەینەوە کە رەمزی وڵاتەکەمان بێت...".

سمکۆ هاتبووە سەر ئەو باوەڕەوە کە، بۆ سەرخستنی ئامانجەکانی، پێویستی بە پشتیوانیی وڵاتانی گەورەی دنیا و، چەکوچۆڵی جەنگیی هەیە. ئەوە بوو لەمانگی گوڵانی

ساڵی ١٩١٩ی زانیی، سەی تەها راوێژکاری سمکۆ، بەرەو بەغدا دەکەوێتەڕێ، تا لەگەڵ کاربەدەستی ئینگلیز لە عێراق بەنێوی "ویلسن" گوتوبێژ بکات و، پرسی سەربەخۆیی کوردستان و، پرۆژەی دامەزراندنی دەولەتی کوردی لەگەڵدا باس بکات.

ویلسۆن دژایەتیی بۆچوونەکەی سەی تەها لەمەڕ دامەزراندنی دەوڵەتی کوردی دەکا، بەڵام سمکۆ هەر بەردەوام دەبێت لە پێوەندیگرتنی بە ئینگلیزییەکانەوە و، لە مانگی خەرمانانی سالی ١٩٢١، لە شارۆچکەی "شنۆ" ی رۆژهەلاتی کوردستان، لە گەڵ کاربەدەستێکی دیکەی ئینگیزی بەنێوی "کاکس"، دیدارێک رێکدەخا. سمکۆ لەو چاوپێکەوتنەیدا، دیسان داوا لە دەولەتی بریتانیا دەکات، تا پشتگیریی کورد بکات بۆ دامەزراندنی دەوڵەتێکی کوردیی. ماوەیەک دوای ئەو دیدارە، کەسێک بەنێوی بابەکرئاغای پشتدەری دەبێتە خانەخوێ و میواندار و، هاوکات، بەشداری وتووێژێکی بەردەوام لەنێوان سمکۆ و ئینگلیزەکاندا، کە سێ مانگی دەخایەنێت. بەڵام وەک دواتر ئاشکرا بوو، ئینگلیزەکان چاویان لە ساویلکەیی و گوێڕایەڵی خان و شێخ و، خێروبێری وڵاتانی ئێران و عەرەب بڕیبوو و، کوردیان لەدەرەوەی بازنەی ئامانج و نەخشەی ئابووری و رامیارییان دانابوو لە نێوچەکە، لەبەر ئەوە هەموو هەوڵێکی سمکۆ لەگەڵ ئینگلیزەکان بێ ئاکام مایەوە. سمکۆ بۆ دواجار بەڕێگەی "مستەفا پاشا" وە لەگەڵ ئینگلیزەکان پێوەندیی دەگرێ و، نامەیەک دەنووسێ بۆیان. سمکۆ لەنامەکەیدا دەڵێ:

"ئەمن و سەی تەها، بەڵێنتان پێدەدەین، ئەگەر دەولەتی بەریتانیا چەک و چۆڵ و تەقەمەنیمان پێبدات، پشتوانیمان بکات و، مەرجەکانی ئێمە بۆ دامەزراندنی دەولەتی کوردی پەسند بکات، ئێمە ترکە رەگەزپەرستەکان لە شارەکان و مەڵبەندەکانی وان و ئەرزرۆم و سیواس و هەکاری و بتلیس پاک دەکەینەوە. هەروەها لە رەواندوز رایاندەماڵین و لەنێویان دەبەین... ئێمە دەتوانین شاری ئانکاراش داگیر بکەین! ئەگەر بەریتانیا رێگەمان بدات، لەماوەیەکی کورتدا شاری "سنە" ش داگیردەکەین و، ئێرانییەکان لەوێ رادەماڵین".

بەڵام دەولەتی ئینگلیز، وەک پێشتر ئاماژەم کردبۆی، نایەوێت هێچ گۆڕانێک لە ستراتیژ و نەخشەی داگیرکەرانەی خۆی لەنێوچەکەدا ئەنجام بدات و، هەر بەردەوام دەبێ لە سیاسەتی پشتگوێخستن و نکوولیکردنی کورد.

لە وەرزی بەهاری ساڵی ١٩٢٢ دا، سمکۆ هەوڵیدا لە یەکێتیی سۆڤێت بە سەرۆکایەتیی لێنین نێزیک بێتەوە و، نوێنەرێکی نارد بۆ لای رووسەکان، بەڵام دەوڵەتی نوێی رووسیا، بەپێی رێککەوتننامەی ٢٦ی فوریەی ساڵی ١٩٢٢، پێوەندیی خۆی لەگەڵ ئێران ئاسایی کردبووەوە و، وازی لە پشتیوانیکردنی شۆرشگێڕانی باکووری ئێران بەسەرۆکایەتیی "میرزا کوچک خان" هێنابوو. ئیدی نەیدەویست نێوانی خۆی لەگەڵ دەوڵەتی ئێران

تێکبدات. بەوجۆرە، لێنین و دەولەتەکەی، بە کردەوە پشتیان لە پرنسیپەکانی مارکسیزم کرد، کە پشتیوانیکردنی گەلانی بندەست، لە خاڵەکانی بنگەهینی ڕێبازەکەیەتی.

مانگی گەلاوێژی ساڵی ١٩٢٢، حکوومەتی ئێران، جارێکی دیکە بەهێزێکی زۆرەوە، بە فەرماندەیەتیی "ژنەراڵ شەیبانی" رووی لە کوردستان کرد. لەنێو سوپاکەی ئێراندا، کەسێک بەنێوی "خاڵۆ قوربان"، فەرماندەی هێزی عەشایری بەکرێگیراوی حکوومەتی پێسپێردرا. خاڵۆ قوربان بە بنەچە کوردی کرماشان بوو. لەسەردەمی راپەڕینەکەی "میرزا کوچک خان" (میرزا بچکۆل خان) کە لە باکووری ئێران، لەدژی حکوومەت و بنبڕکردنی دەسەڵاتی ئینگلیزەکان لەئێران بەرپاکرابوو، لەگەڵ کۆمەڵێک چەکداری عەشیرەتەکەی، چوون بۆ یارمەتی و پشتیوانیکردنی راپەڕینەکەی باکووری ئێران. لەوێ خۆی و چەکدارەکانی گەلێک نەبەردی قارەمانانە ئەنجامدەدەن و لەماوەیەکی کەمدا نێوبانگی ئازایەتیی خاڵۆ قوربان لەهەموو لایەکدا بڵاودەبێتەوە. خالۆ قوربان، دوایی پشت لە بچکۆل خان دەکا و، لەگەڵ رژێمی قاجاری ئێرانیدا رێدەکەوێت. ئێران و ئینگلیزییەکانیش بەهەلی دەزانن و، پلانی شەڕی کورد لەگەڵ کورد دادەڕێژن. "خالۆ قوربان" ی کۆنە شۆڕشگێڕ، جلوبەرگی جاشایەتی لەبەر دەکا و، بەرەو کوردستان رێدەکەوێت.

خالۆ قوربان بە هێزیکی ٦٠٠ کەسی تەیار و پۆشتەوە دەگاتە شاری میاندووئاو. لەکاتی دیاریکراودا، هێزەکانی ئێران لە چەندین قۆڵەوە بەرەو نێوچەکانی بندەسەلاتی سمکۆ پێشڕەوی دەکەن و، بەشێکیان بەرەو بۆکان و مەهاباد دەکەونە ڕێ. هێزەکانی کوردستانیش لە چەندین قۆڵەوە هێرش دەکەنە سەریان و، لەهەموو بەرەکانی جەنگدا تێکیان دەشکێنن. لەئاکامدا بەسەتان سەرباز و ژاندار و جاش و ئەفسەری سوپای ئێران دەکوژرێن و، ژمارەیەکی زۆریش بە دیل دەگیرێن. لاشەی خاڵۆ قوربانی خاین بەکورد، لەنێو لاشەی کوژراوەکاندا بەجێدەمێنێ. هێزەکانی سمکۆ، لەدرێژەی هێرشەکەیاندا شاری میاندووئاو، نێوەندی فەرماندەیەتیی سوپای ئێران گەمارۆ دەدەن و، ئازایانە و دلێرانە، لەماوەیەکی کورتدا شارەکە داگیر دەکەن و، پاش کوشتن و راوەدوونانی هێزەکانی ئێران، چەکوچۆڵ و کەلوپەلێکی زۆر دەکەوێتە دەستیان.

کاتێ سمکۆ، لە پێوەندییەکانی لە گەڵ ئینگلیز و، وڵاتانی ئورووپایی ناهومێد دەبێ، بیر لەوە دەکاتەوە، لە ناکۆکیی نێوان ترک و ئینگلیزەکان کەڵکوەربگرێ و، داوای چەک و چۆڵ و پێداویستیی جەنگی بکات لێیان. بەو مەبەستە، لە گەڵ والی پێشووی شاری مووسڵ، بەنێوی "حەیدەر بەگ" ی ترک، لە شەمدینان دیدار دەکات. ترکەکان بە وتە و سەرزارەکی بەڵێنی پێدەدەن کە هەموو جۆرە یارمەتییەکی پێدەکەن. سمکۆ بە وادە و بەڵێنی ترکان باوەڕ دەکا و، زۆر گەشبین دەبێ. ئەو دیدارە، ئینگلیزەکان دەخاتە پەژارەوە و، لەمانگی خەرمانانی ١٩٢٢، هێزێکی ئامادەی پەروەردەکراو، لە تارانەوە بە

فەرماندەیەتیی "ژنەراڵ جهانبانی"، هەروەها لەشکرێک لە ئازەرییەکان ئامادە دەکرێت. جگە لەوە ژمارەیەکی زۆر لە ئەرمەنییەکانی ئێران، خولی راهێنانی سەربازیی تەواو دەکەن و، خۆبەخشانە تیپیکی سەربازیی پێکدێنن. کابرایەکی ئەرمەنی بەنێوی "زرایۆف"، دەبێتە فەرماندەی تیپی ئەرمەنییەکان کە لە سوپای پێشووی رووسیای تزاریدا، ئەفسەر بووە. ئەوجا نەخشەی هێرش بۆ سەر داگیرکردنەوەی کوردستانی ئازاد و، لەنێوبردنی هێزی چەکداری کورد، دادەرێژن.

سوپای ئێران بەرەو شارەکانی سەلماس و ورمێ دەکەویتەرێ. هێزەکانی کوردستان سێ هێرشی گەورە دەکەنە سەریان و زەرەر و زیانێکی زۆر بە دۆژمن دەگەیەنن، بەلاْم وەک جارەکانی پێشوو ناتوانن هێزی دوژمن بشکێنن. بۆ جارێ چوارەم، هێرش دەبەنەوە سەریان و، ئەوجارەیان دەبێتە "شەڕی مان و نەمان". لەزۆرجێگەدا بەرەوڕووی یەکدی دەبنەوە و لێیان دەبێتە شەڕی دەست و یەخە و، بە خەنجەر و شمشێر، پەلاماری یەکدی دەدەن. لەئاکامدا بەهۆی تۆپبارانی خەستی تۆپخانەی ئینگلیزەکان و، زۆربوونی ژمارەی چەکدار و چەک و فیشەکی دوژمنەوە، لەشکری کورد دەشکێ و، بەناچاری پاشەکشە دەکات. سوپای دوژمن، پاش چەند رۆژ، شاری "ورمێ" داگیر دەکاتەوە. شایانی باسە، شاری ورمێ ماوەی چوار سال لەژێر دەسەلاتی کورددا بوو. لەماوەی ئەو چوارسالەدا کە ورمێ بەدەست کوردەوە بوو، رۆژنامەیەکی کوردی بەنێوی "رۆژی کورد و شەوی عەجەم"، بلاْودەکرایەوە کە سەرنووسەرەکەی نێوی **محەممەدی تورجانیزادە بوو (*٢).**

هێزەکانی ئێران، پاش داگیرکردنەوەی ورمێ، درێژەیان بە هێرشەکانیان دا و، هەموو نێوچەکانی کوردستانی ئازادیان داگیر کردەوە و، دەستیان کرد بە گرتن و کوشتن و لەسێدارەدانی رۆڵەکانی کورد و، سووکایەتیکردن بە خەڵکی رەشوڕووتی کوردەواریی.

سەرۆکی کورد، سمکۆی شکاک، کە نەیتوانی لەبەرامبەر گەلەکۆمەی رووسی وئەرمەنی و ئازەری و ئینگلیزی و سوپای ئێرانی داگیرکەر و، سیاسەتی پڕ لەدرۆ و فێڵبازانەی ترکان، سەرکەوتن بەدەست بێنێت، بەرەو باشووری کوردستان رۆیی و، ساڵی ١٩٢٣ پێینایە شاری سلێمانییەوە.

لەوکاتەدا، شای کوردستان، شێخ مەحموودی نەمر، لە باشووری ولاْتەکەمان، حکوومەتی سەربەخۆی کوردستانی دامەزراندبوو. شێخ مەحموود، بەوێنەی سەرۆکی کوردستان، پێشوازی لە سمکۆ کرد. لەلایەن حکوومەتی کوردستانەوە، پشووی رەسمی راگەیەندرا و، بە موزیک و ڕێزی سەربازی و تەقاندنی ٧ گوللە تۆپ و، چەپلەڕێزان و هوتافکێشانی تێکڕای دانیشتووانی سلێمانی و، گوندەکانی دەوروبەری، ئەوپەڕی رێز لە سمکۆ – قارەمانی کورد گیرا. باشووری کوردستان بەو پێشوازییە گەرمەی، سوپاس و

ئەمەگ و خۆشەویستیی خۆیان بەرامبەر سمکۆ – خەباتکاری ماندوویینەناسی ڕێگەی سەرفرازیی کوردستان دەربڕی.

سمکۆ، ماوەی مانگ و نیویک لە سلێمانی مایەوە و، میوانی شای کوردستان بوو. پاشان بەرەو باکووری کوردستان ڕۆیشت. ساڵی ١٩٢٤، بەمەبەستی هەڵگیرسانەوەی ڕاپەڕینێکی نوێ، بەرەو ڕۆژهەڵاتی کوردستان گەڕایەوە و، ژمارەیەک پێشمەرگەی لەخۆی کۆکردەوە و، "دەشتی سەڵماس" ی داگیر کرد و، گەمارۆی شاری سەڵماسی دا، بەڵام لەبەرامبەر هێزەکانی ئامادە و پڕچەکی دوژمندا شکستی خوارد و، بەرەو باکووری کوردستان پاشەکشەی کرد.

لەوکاتەدا، ڕژێمی ئەتاترکی خوێنڕێژ و دوژمن بە کورد، بە هەوڵی دیپلۆماسی و، پشتیوانی سیاسیی یەکێتیی سۆڤێت، توانیبووی پەیمانی "سیڤر" هەڵوەشێنێتەوە و، کورد لە گەیشتن بە ئامانجەکانی سیاسی و نەتەوەیی خۆی دوور بخاتەوە و، دەسەڵاتی خۆی بەسەر سنووری ترکیای نوێ، کە بەشێکی گەورەی خاکی کوردستانی لەخۆگرتبوو،دابسەپێنێ و، پێوەندیی نێوچەیی و جیهانیی خۆی لەگەڵ دەولەتان ئاسایی ئاسایی بکاتەوە. دوابەدوای ئەوە، لەگەڵ ڕژێمەکانی داگیرکەری بەشەکانی دیکەی کوردستان، پێکەوە ڕێککەوتن بۆ بنبڕکردنی هەر بزاڤێکی نوێی گەلی کورد. ئەوە بوو لەگەڵ پەڕینەوەی سمکۆ و هاوڕێکانی بۆ نێو خاکی کوردستانی بندەستی ترکیا، لەلایەن سوپای ترکەوە گەمارۆ دران و، پاش خافڵاندنیان بەنێوی ئەوەوە گوایە گوتوبێژیان لەگەڵ دەکەن،چەکیان کردن و، داوایان لە سمکۆ کرد خاکی ترکیا جێبێڵێت..!.

ساڵانی ١٩٢٦ تا ١٩٢٩، ڕژێمەکانی داگیرکەری کوردستان، بەپاڵپشتی و یارمەتیدانی دەوڵەتەکانی گەورەی کۆلۆنیالیستی و ئیمپریالیستیی، لەرووی سیاسی و دیپلۆماسییەوە جێکەوتن و، لەرووی سەربازی و، چەکوچۆڵی جەنگیشەوە بەهێزتر بوون و، دەسەلاتی ڕەشی خۆیان بەسەر کوردستان و سنوورەکانی دەستکردیاندا پتەوتر کرد. داسەپاندنی شەوەزەنگ و ترس و سام و دیکتاتۆری، بوون بە سیاسەتی داگیرکەران لە کوردستان. لەو بارودۆخە دژوار و سامناکەدا، سمکۆی شکاک، لەگەڵ ژمارەیەکی کەم لە پێشمەرگە و هاوڕێکانی، لەکاتێکدا تەنیا دە – دوانزە کەس لەگەڵی مابوون، ناهومێد و بێهیوا بە ژیان و چارەنووسی خۆی و گەلەکەی، بەنێو دۆڵ و ئەشکەوت و هەرد و شاخەکانی نێوان سێ سنووری دەستکردی داگیرکەرانی کوردستان، دەسووڕایەوە.

ساڵی ١٩٣٠، ڕژێمی ئێران پێوەندیی لەگەڵ گرت و، داوای لێکرد، خۆیبدات بەدەستەوە و، گوایە بەر لێبوردنی شای خاوەن شکۆی ئێران!! دەکەوێ. سمکۆ گەڕایەوە، بەڵام ڕەزاشای دیکتاتۆر، کە درۆ و فێڵ و پیلان لە باوباپیرانییەوە بەمیرات ماوەتەوە بۆی، پێشتر بڕیاری لەنێوبردنی دابوو. بەوجۆرە، سمکۆ، قارەمانی ڕێگەی ئازادی و

سەربەخۆیی کوردستان، لە ساڵی ١٩٣٠ی زاینی، لە شاری شنۆ بەدەستی بەکرێگیراوانی ئێران، شەهید کرا.

ڕەنگە هیچ سەرکردەیەکی کورد، هێندەی سمکۆی شکاک، نەکەوتبێتە بەر ڕق و کینەی دوژمنان و داگیرکەرانی کوردستانەوە. لەنووسراوەکانی هەموویاندا، گەلێک وشەی دزێو و نامرۆڤانەیان لەدژی بەکارهێناوە و، بە چەتە و بکوژ و خوێنرێژ و دڕندە ناویان بردووە. هۆی ئەوەش ڕوون و ئاشکرایە. سمکۆ، شکستی سەربازیی زۆر گەورەی بە دەیان ژنەراڵی ئێرانی و ئەورووپایی هێنا، بەچەشنێ کە بە پەلەپڕووزە و سەرشۆڕییەوە لەبەری هەڵدەهاتن، یان لاشەیان لە گۆڕەپانی جەنگدا بەجێدەمان. ئەو ئەفسەرانەی کە لە خوێندنگە و زانستگەی سەربازیی مۆدێرنی ئەو سەردەمەدا پێگەیشتبوون،یەک بە یەکیان لەبەرامبەر ئازایەتیی هێزی کورد و، شارەزایی جەنگی و دلێری سمکۆی سەرکردەدا بە چۆکدا دەهاتن. هەروەها سمکۆ، ڕێبازێکی ڕۆشنی لەبەردەم خەباتەکەیدا گرتبووەبەر و، هەوڵی دامەزراندنی دەوڵەتی کوردیی دەدا و، خوێنی ڕۆڵەی کوردی بە فیڕۆ نەدەدا بۆ پاراستنی سنووری نگریسی داگیرکەران و، پاراستنی بەرژەوەندیی خۆی و بنەماڵەکەی و، وەرگرتنی پلەوپایەی سیاسیی، کە داگیرکەران بیبەخشن پێی. ئاوات و ئامانجی سمکۆ، ڕزگارکردنی کورد بوو لە کۆیلەتی و بندەستی و، دامەزراندنی کیانێکی کوردی لەسەرتاسەری خاکی نیشتمانەکەی، ئەوەش لەلایەک مایەی دڵخۆشی و پشتیوانیی گەلی کورد بوو لە سمکۆ، لەلایەکی دیکەوە، ترس و پەژارەی خستبووە دڵی هەموو داگیرکەران و، هەموو دەوڵەتەکانی گەورەی ئەو سەردەمە – وەک ڕووس و بەریتانیا، کە لەئێران و لەنێوچەکە، شوێن بەرژەوەندی و سیاسەتی داگیرکەرانەی خۆیان کەوتبوون.

سمکۆی شکاک،وەک هەر سەرکردەیەکی کلاسیکی کورد، بێگومان دوور لە هەڵە و کەموکورتی نەبووە. تایبەتمەندییەکانی سەرکردەی کلاسیک بریتین بوون لەوە کە، ئامانجیان ڕزگارکردنی نەتەوەکەیان بوو لەبندەستیی. بە دڵێکی پاکژ و تەژی لە هەستی نیشتمانپەروەرییەوە، بۆ سەربەخۆیی و ڕزگاریی کوردستان خەباتیان دەکرد. زیاتر خۆیان لە ڕۆل و نەخشی پێشەوای ئاینی، یان کۆمەڵایەتیدا دەدیت، وەک باوکێکی ڕۆحی و ڕیش سپی و، دەمڕاستی گەلەکەیان. هیچ هەڵاواردن و جیاوازییەکیان لەنێوان تاک و ئەندامەکانی کۆمەڵگەکەیاندا نەدەکرد. گوێیان بە جیاوازیی ئاینی و، بیروباوەڕ و، زاراوەی جیاواز نەدەدا. بەکورتی، بەیەک چاو، سەیری گەلەکەیان دەکرد. باوەڕیان بە سازکردنی حیزب و دەستوور و پێڕەوی حیزبی و، کاری ڕێکخراوەیی و ڕاوێژ و کۆبوونەوە و لێکدانەوەی ڕووداوەکان و، دانیشتن لەگەڵ لێژنە و کۆمیتەی سەرۆکایەتی و، دەنگدان بۆ بیروراوەرگرتن نەبوو.... زۆربەی زۆری ئەو ئاکار و تایبەتمەندییانە لەژیان و هەڵسوکەوتی هەموو سەرکردەکانی کلاسیکی کورد – لە شێخ عوبەیدوڵلای شەمزینی یەوە

بیگره هەتا مەلا مستەفا بارزانی، کە دوایین سەرکردەی کلاسیکی کورد بوو، زەق و دیاربوون.

لەبەر ئەو هۆیانە، وەک ئاماژەمان کردپێی، سمکۆی شکاکیش، لە هەڵە و کەموکورتی بێوەری نەبووە، بەڵام، ئێمە با بێین، کوردستانی نەوەت تا سەت ساڵ و، پێشتریش بهێنینە پێش چاوی خۆمان، کە دواکەوتوویی و نەخوێندەواری و فەرهەنگی کۆنەپەرستانە و بیری عەشیرەتی و خێڵەکیی، بەسەر کوردستان و سەرتاپێی نێوچەکەدا زاڵ بوو، لە کات و سەردەمێکی ئاوادا، سەرکردەیەکی وەک سمکۆ هەڵبکەوێ لە کوردستان، کە چوارچێوەی روانینی، لە سنووری عەشیرەت و خێڵەکەی خۆی بترازێ و، بیرلە رزگارکردنی نیشتمانەکەی و، دامەزراندنی دەوڵەتی کوردی بکاتەوە. بۆ جێبەجێکردنیشی پەنا بۆ سەرۆک و نوێنەری ولاتانی گەورەی سەردەم ببات و، لێیان بپاڕێتەوە و، داوای پشتگیرییان لێبکات. بە کردەوەش هێزی رزگاریخوازی کوردستان پێکبێنێت، بەنیازی راماڵینی هێزی داگیرکەر لە کوردستان و، هەموو ژیانی خۆی لەو پێناوەدا بەخت بکات، ئەوجا، بەراوردی بکەین لە گەڵ بارودۆخی سیاسیی ئەوڕۆی جیهان و رۆژهەڵاتی ناڤین و کوردستان، ئاکار و هەڵسوکەوت و روانگەی ئەم سەرکردانەی ئەوڕۆکەی گۆڕەپانی سیاسیی کوردستان لێکبدەینەوە، کە هەموو ئامانج و بیروباوەڕێکیان، بووەتە خۆدەوڵەمەندکردن و، هەوڵ و هەڵپەی دەسەڵاتی زیاتر، بۆخۆیان و حیزب و بنەماڵەکەیان و، بەفیڕۆدانی بەرژەوەندیی نەتەوەکەیان و، فریودانی کورد بە درۆشم و قسەی بریقەدار و، هەوڵدان بۆ پتەوکردنی دەسەلات و سنووری دەوڵەتەکانی داگیرکەری کوردستان، ئەوکات، ئاست و رادەی دڵسۆزی وبیروباوەڕی بەرز و، گەورەیی سمکۆ، لەلامان، زیاتر ئاشکرادەبێت.

بەڵێ، سمکۆ هەموو ژیانی لەپێناو سەربەرزی و سەربەخۆیی وڵاتەکەیدا بەخت کرد. لەو رێگەیەشدا، دوو برای و ژنەکەی شەهیدکران و، کوڕەکەشی بەدیلی کەوتەدەستی دوژمنەوە. سەرئەنجام، خوێنی پاکی خۆشی پێشکێش بە گەل و خاکی پیرۆزی کوردستان کرد.

هەزاران سڵاو لە گیانی پاکی سمکۆی شکاك و هەموو شەهیدانی رێگەی پیرۆزی ئازادی و سەربەخۆیی کوردستان!

(*١) — لە پەرتۆکی "بقعه ضوء" (پارچەیەک رۆناهی) وەرگیراوە. ئەم پەرتۆکە، دوکتۆر جەلیلی جەلیل لە ئەرشیڤی سەردەمی دوەڵەتی رووسیای قەیسەری دەرهێناوە و، لە رووسییەوە کردوویە بەکوردی. حەیدەر عومەر و، عەلی جەعفەر کردوویانە بە عەرەبی.

(٢*) – **مامۆستا مەلا محەمەدی تورجانی سەرنووسەری رۆژنامەی "**ڕۆژی کورد و، شەوی عەجەم"، **پاش تێکشکانی شۆرشی رزگاریخوازانەی سمکۆ، بەرەو عێراق رۆیی و، لە شاری بەغدا گیرسایەوە و. لەوێ بە نێوی "مەلا محەممەدی قزڵجی" دەناسرا.**

سەرچاوە:

١- **"بزووتنەوەی نەتەوەی کورد" نووسینی: "کریس کۆچرا". (ئیبراهیم یۆنسی) لە فەرەنسییەوە کردوویە بە فارسی.**

٢- **"مێژووی ١٨ ساڵەی ئازەربایجان" نووسینی: ئەحمەد کەسرەوی.**

تێبینی!

ئەم وتارە ماوەی مانگێک لە رادیۆ رۆژاڤای کوردستان بڵاوکرایەوە. هەروەها لە سەر سایتی هەڵوێست و بروسکە دانران. ئێستاش لە Google بەم ئەدرەسە: http://www.peace٤world.blogfa.com/ (ئازادی بو کوردستان ئاشتی بو جیهان) دانراوە.

٢٠٠٦/١٠/٢٩